

Publicering tidigast den 21. maj  
1972 kl. 14

Undervisningsminister Ulf Sundqvist s festtal vid  
Finlandssvenskarnas Riksförbunds i Sverige (FRIS) sommar-  
fest i Kolbäck 21.5.72 kl. 13.15.

i Vasa 10.11.72 " \_\_\_\_\_? (vid Vasa sjukvårds--)

Ärade festdeltagare!

Liksom helt oförmärkt utflyttade närmare tvåhundratusen finnar till Sverige innan denna emigrationsfråga verkligen observerades i Finland. Det var närmast klagomålen över finnarnas dåliga framgång i skolorna och över att de därför i så stor utsträckning placerades i hjälpskolor, som fick de finska skolmyndigheterna att fästa uppmärksamhet vid de finska barnens skolgång i Sverige i mitten av 1960-talet.

En emigrationsrörelse hade försiggått alltsedan 1940-talets början. Den ägde rum i en tämligen jämn ström, och antalet utflyttade var av storleksordningen tiotusen personer per år. Toppsiffrorna nåddes åren 1969 och 1970, då sammanlagt nästan etthundratusen finländare emigrerade inom loppet av två år. Några tusental personer har å andra sidan årligen återvänt till sitt hemland.

Det fanns inte något officiellt eller ens inofficiellt organ som kontrollerade flyttningsrörelsen, och därför fanns inte tillgång till exakta uppgifter om de utflyttades antal, inte heller om orsaken till emigrationen. Först under de allra senaste åren har Arbetskraftsmyndigheterna i de bägge länderna begynt föra statistik över och koordinera emigrationen och immigrationen. Det har också varit till gagn för skolfrågornas reglering i Sverige och Finland. I någon mån försiggår flyttningsrörelse

alltjämt utan att någon annan än vederbörande och parterna har reda på den, och oklarheter förekommer också i de statistiska undersökningarna till exempel i fråga om vem som betraktas som icke-språkkunnig eller som föga kunnig i språket. Den s.k. halvspråkigheten har artat sig till ett problem; nämligen en sådan språkkunskap, att vederbörande kan vartdera språket, både finska och svenska, i någon mån, men intetdera grundligt och ingående.

Flyttningsrörelsens reella omfattning, dess orsaker och konsekvenser, är tillsvidare inte utredda. Det är emellertid uppenbart, att bristen på arbete i hemlandet och förhoppningen om högre levnadsstandard och en ljusare framtid här i Sverige har utgjort de huvudsakliga orsakerna till emigrationen. Jag kan samtidigt nämna att i Finlands statsbudget för i år ingår ett betydande anslag för en undersökning om emigrationsrörelsens orsaker och följdverkningar. Mera omfattande fortsatta studier kommer att inriktas på geografiska omständigheter, på arbetskrafts- och socialpolitiska samt på kulturpolitiska frågor.

Flyttningsrörelsen utgör ett problem också i form av intern flyttningsrörelse, som i bägge länderna varit livlig under de senaste åren och årtionden. Flyttningen från landsbygden, ofta dessutom från glesbygd till städer och tätorter, har inte skett helt utan svårigheter. Också arbetet i den nya miljön har varit alldeles annorlunda än på den tidigare hemorten. Vid sidan av förvärvet av bostad och nya vänner har de inflyttade haft många andra angelägenheter att sköta och ordna. Barnens skolgång och ombyte av skola har inte heller alltid varit så lätt.

Problemen ökas emellertid dessutom i hög grad för den som flyttar till ett främmande land. Den bristande språkkunskapen skärper dem ytterligare. För de flesta av dem som flyttat från Finland till Sverige har förhållandet varit just det att flyttningen skett från landsbygden till städerna, från jordbruks- och skogsarbeten till fabriker och verkstäder, mestadels från enspråkigt finska områden till svensk miljö.

Emigranterna har naturligtvis i allmänhet vunnit god eller åtminstone tillräcklig utkomst och social trygghet här i Sverige. Det måste också betraktas som en fördel, att så nära Finland ligger ett land som detta, som i många hänseenden påminner om naturen i Finland och om den finländska kulturen - som också den för sin del är av gammalt svenskt ursprung - och till vilket det ändå är mycket lättare att komma från Finland än exempelvis till Australien. De korta avstånden till Finland t.o.m. från Sveriges avlägsnaste hörn gör det möjligt att inom kort tid skingra hemlängtan. Men som jag redan sade, emigrationen är alltid förenad med negativa faktorer, av vilka bristen på språkkunskap är den allvarligaste. Den berör uttryckligen barn i uppväxt- och skolåldern och unga människor, vilkas hela framtid i det nya hemlandet beror på hur snart och hur bra de förmår tillägna sig ett nytt eller ett annat modersmål. Inläringen sker nämligen utpräglat just inom språkets ram. Inläringens effektivitet åter beror på hur bra vederbörande behärskar språket.

Som representant för utbildningsbranschen inriktar jag mig i mitt tal främst just på utbildningsfrågorna, fastän jag väl vet, att också problemen i samband med sysselsättnings- och

arbetskraftspolitiken samt socialpolitiken skulle vara viktiga objekt att skärskåda.

Ärade åhörare, mina damer och herrar!

På åtgärd av undervisningsministerierna i Sverige och Finland tillsattes år 1967 det svensk-finska utbildningsrådet som har tre ledamöter från vardera landet. Det har haft till huvuduppgift att överväga och föreslå åtgärder, genom vilka de finska barnens skolgång i skolor i Sverige skulle kunna underlättas, samt att göra det lättare för dem att eventuellt återvända. Utbildningsrådet har behandlat ärenden och framställt förslag som gällt åtminstone följande teman:

- undervisningen i grundskolan
- undervisningen på gymnasial- eller ungdomsstadiet
- undervisningsmaterielen
- förskoleundervisningen
- det fria bildningsarbetet och
- radio- och televisionsverksamheten.

Utan att gå in på detaljer kan man anse att följande viktiga punkter i utbildningsrådets förslag har förverkligats:

År för år har skolorna i Sverige fått allt större antal tvåspråkiga lärare från Finland. För närvarande finns det över tvåhundra sådana lärare. Det förefaller, som om det allt större behovet av tvåspråkiga lärare inte längre kan tillgodoses i år, och det blir därför tydligen nödvändigt att främdeles tillgripa nya utvägar i denna lärarfråga. Det finns inte heller någon tillräckligt enhetlig grundval för lärarnas arbete, och de har själva klagat över att elevantalen per lärare i många fall är för stora. Å andra

sidan vet man, att frågan om stödundervisning ännu inte reglerats tillräckligt effektivt i alla de kommuner där antalet finnar är stort.

Undervisningsmaterial på elevens eget språk, såsom läroböcker skrivna på modersmålet, underlättar i hög grad inlärnigen av olika saker i det skedet då språkkunskapen ännu är bristfällig eller svag. Skolorna har faktiskt fått sådant material, men alltjämt behövs en mängd åtgärder innan förhållandena kan anses vara goda i detta avseende.

På alla stadier i grundskolan kan emigrantbarnen också erhålla undervisning i sitt eget modersmål två timmar i veckan. Dels bristen på lärare, dels elevernas och deras föräldrars ovillighet har lett till att denna undervisning ännu inte meddelas i ens närmelsevis full utsträckning.

Tack vare nyssnämnda och vissa andra åtgärder har angelägenheterna vad läropliktsskolan beträffar ändå blivit rätt väl skötta. För närvarande inriktas ansträngningarna framför allt på att öppna gymnasiet och yrkesskolornas dörrar för finarna. I denna utbildning på det s.k. gymnasialstadiet utgör de nämligen bara en bråkdel om man jämför den svenska och emigrantungdomen med varandra. På utbildningsrådets initiativ har dock tvåspråkig undervisning på gymnasialstadiet redan kommit till stånd på några orter.

Varje sommar har språkkurser för immigranter anordnats vid folkhögskolorna i Sverige. Av de tjugo kurserna senaste sommar var tio avsedda enbart för finnar. På immigrantorterna har språkundervisning redan länge arrangerats i form av kvällskurser, och man kan med tillfredsställelse konstatera

de svenska myndigheternas beslut under den senaste tiden i syfte att främja språkstudierna bland immigranterna.

Vid sidan av denna anpassning till förhållandena i Sverige står alltid återkomstens problem. Enligt vad jag fått höra, skulle ett mycket stort antal av de härvarande gärna återvända till Finland så snart förhållandena så tillåter. Ingen vill naturligtvis flytta till sämre förhållanden än dem man blivit van vid. I Finland är vi medvetna om detta problem, och under 1970-talet strävar vi med alla medel därhän, att alla finnar skall kunna erbjudas tillräcklig utkomst också i Finland. Vi vet också, att ju längre denna tanke på återkomst blir uppskjuten, desto större blir ansträngningen att bryta upp. Och för ungdomen går det ändå så snabbt, inom några år, att vänja sig vid det nya landet, och sedan är den inte längre beredd att flytta bort. Med tanke på allt detta är det således i hög grad brådskande att frågan blir positivt skött.

Återkomsten har ännu inte blivit något utbildningsproblem i Finland, även om det redan nu från ett eller annat håll kommer rapporter om att otillräcklig kunskap i finska håller på att bli en svårighet för vissa barn och ungdomar som länge vistats i Sverige. Olikheten mellan skolsystemen i Sverige och Finland vållar problem också för återkomsten: vi har ju fortfarande ett parallellskolsystem med folkskola och mellanskola i stället för grundskolan i Sverige. Under den senaste tiden har skolmyndigheterna i Finland upprepade gånger tillfrågats om huru en elev intas i finsk skola efter att därförinnan ha gått i grundskola i Sverige. På detta kan jag svara, att man utan någon svårighet alltid

kan fortsätta skolgången på motsvarande folkskolestadium. I fråga om mellanskolan är det däremot inte lika lätt att avgöra saken. Det är dock uppenbart att frågan torde få en positiv lösning främst genom diskussion med läroverkets rektor och genom avläggande av inträdesprov. I de fall då kunskaperna i finska är bristfälliga, skulle det härvid vara tillrådligt att eleven går i närmaste svenskspråkiga skola, där det för övrigt i allmänhet finns bättre utrymme än i de finskspråkiga. Ifall språkkunskaperna är dåliga och den svenskspråkiga skolan avlägsen, är det skäl att man vinnlägger sig om intimt samarbete och samförstånd med skolans lärare i svenska. Det är också skäl att observera, att nästan alla lärare i Finland kan åtminstone något svenska och därför är i stånd att meddela eleven stödundervisning tvåspråkigt. Ur skolgångens synpunkt förefaller således återkomstens problem på det hela taget inte lika svårt som flyttningen från Finland till Sverige. Det tilltagande behovet av tvåspråkiga lärare måste kunna tillgodoses. Likaså borde tvåspråkiga skolpsykologer, -kuratorer, hälsosystrar och annan servicepersonal fås till olika orter. Överallt borde man få uträtta ärenden också på finska. Det nordiska kulturavtalet torde för sin egen viktiga del främja också språkfrågan. I en av dess artiklar heter det ju, att man bör försöka tillmötesgå de önskemål som nordisk medborgare i annat nordiskt land än hemlandet har beträffande undervisningen på vederbörandes modersmål. I hemlandet Finland borde likaså förutsättningar skapas för att alla de emigranter som så önskar skall kunna återvända till sitt fädernesland.

Ärade festpublik!

Men fastän man på detta sätt kan framlägga planer för framtiden är det också skäl att i detta sammanhang komma ihåg, att mycket redan kommit till stånd i syfte att förbättra finnarnas utbildningsförhållanden. För allt det värdefulla arbete som hittills utförts vill jag därför vid detta tillfälle hjärtligt tacka skolmyndigheterna i Sverige och utbildningsrådets svenska ledamöter (framför allt des ordförande, regeringsrådet Manfred Ribbing). Ett tacksamhetens ord vill jag också rikta till alla ni finländare som för er egen del gjort vad ni kunnat för era barns och ungdomars utbildning. Såväl Sveriges som Finlands framtid vilar delvis på dessa unga människor, den finska ungdomen som håller på att försvenskas.